

KATUMUS KRISTILLISESSÄ ETIIKASSA

TM Markus Paavola

Elämme jälkikristillistä aikaa. Ympäröivän maailman ja yhteiskunnan näkemys ihmisestä ja ihmiselämästä on enenevässä määrin etäännyneessä Kirkon opetuksesta. Kristilliseen etiikkaan suhtaudutaan jyrkän kielteisesti, koska se nähdään moralistisena, kapeakatseisena ja aikansa eläneenä. Maailmallisuuden henki on tunkeutunut myös Kirkon sisälle pyrkien muuttamaan käsityksiämme Kirkon eettisestä opetuksesta. Seuraavassa syvennyttään ortodoksikristilliseen etiikkaan etenkin katumuksen näkökulmasta. Tämä näkökulma voi osaltaan auttaa meitä korjaamaan maailman muokkaamia yksioikoisia käsityksiämme kristillisen etiikan syvemmästä luonteesta.

Ortodoksinen etiikka ei edusta moralismia eikä perustu ulkoisiin moraalisääntöihin. Tätä korostaa arkkimandriitta Sofroni Saharov kirjoittamassaan pyhän Siluan Athosvuorelaisen elämäkerrassa: “Synnin ydin ei ole siinä, että ihminen rikkoo eettisen normin, vaan siinä, että hän on eksynyt pois Jumalan ikuisesta elämästä, jota varten hänet on luotu ja johon hänet on olemuksensa puolesta kutsuttu.” Kirkossa ihmisiä ei jaeta hyviin ja pahoihin, sillä kaikki ovat syntisiä – hengellisesti sairaita. Pelastuksemme kannalta ei itse asiassa ole oleellisinta lankeammeko syntiin vai ei. Jokainen lankeaa niin teoin, sanoin kuin ajatuksin, jopa tunteilla. Kirkon opetuksen mukaan meitä ei viime kädessä edes tuomita meidän syntiemme vaan katumuksemme perusteella. Vakavin synti ei siksi ole Jumalan käskyjen rikkominen, niin vakavaa kuin se aina onkin, vaan katumattomuus.

Asiaa voi valottaa pohtimalla mitä Kristus tarkoittaa sanoessaan, että portot ja publikaanit menevät taivasten valtakuntaan ennen fariseuksia (Matt. 21:31). Avain tämän ehkä hämmäntävältäkin kuulostavan opetuksen ymmärtämiseksi on ennen muuta katumus, mutta myös sovinnaisen ja Evankeliumin mukaisen etiikan erojen oivaltaminen.

Sovinnainen ja Evankeliumin mukainen etiikka

Ortodoksisen kirkon etiikka ei ole perustaltaan sovinnaista etiikkaa, vaikka toimiikin myös tällä etiikan inhimillisellä tasolla. Sovinnainen etiikka on psykologisen ja yhteisöllisen tason etiikkaa. Parhaimmillaan se perustuu Jumalan käskyihin, mutta usein se seuraa kunkin aikakauden yleistä ajattelua ja vallitsevia tunteita. Kristillisen ihanteen mukaan sovinnaisen etiikan tulisi toimia ponnahduslautanamme kohti Evankeliumin etiikkaa. Jos etiikka kuitenkin jää sovinnaiselle tasolle, se ei ole luonteeltaan kristillistä, sillä se sitoo meidät Jumalan iankaikkisen valtakunnan sijaan tähän ajalliseen ja langenneeseen maailmaan.

Kristuksen julistama etiikka ei kumoa sovinnaista etiikkaa, vaan menee sen tuolle puolen. Sen päämääränä on pyhyys, mutta pyhyys on jumalallinen ominaisuus. Siten Evankeliumin etiikka ei ole luonteeltaan inhimillistä, vaan jumalallis-inhimillistä. Puhtaan inhimillisesti tarkastellen Evankeliumin etiikka onkin elämäntapana sula mahdottomuus, mutta toisaalta “Jumalalle on kaikki mahdollista” (Matt. 19:26). Evankeliumin etiikan perustana ei ole jokin eettinen järjestelmä, vaan uudestisyntyminen Kristuksessa. Se on elämää Kristuksessa, Kristuksen ruumiissa, ja pyrkimystä elää Jumalan valtakunnan tasolla jo tässä ajassa. Tämä ylittää vertaamattomalla tavalla sovinnaisen etiikan. Tällaista etiikkaa maailma ei voi edes ymmärtää, koska ortodoksinen etiikka nousee ja saa voimansa Jumalan valtakunnan todellisuudesta. Jopa uskova voi oppia ymmärtämään sitä vain elämällä sen todeksi toisaalta Kirkon pyhien sakramenttien ja askeettisen kilvoituksen, toisaalta lankeamisen ja katumuksen kautta.

Portot, publikaanit ja fariseukset

Fariseukset elivät tyytyen sovinnaisen etiikan mukaiseen moraaliseen elämään, mutta juuri siksi heidän tiensä kohti aitoa katumusta oli ongelmallinen. Heidän rajoittunut lähestymistapansa etiikkaan pyrki sitomaan heidät maailmalliseen ja moralistiseen ajatteluun, sekä hengellisen ylpeyden ja tekopyhyiden viljelyyn. Ponnahduslaudaksi tarkoitettua etiikasta tuli näin heille kompastuskivi. Jumalan valtakunnan sijaan he Aadamin ja Eevan tavoin valitsivat näkyväisen maailman.

Portot ja publikaanit tiesivät olevansa sovinnaisen etiikan näkökulmasta hylkiöitä. Heidän ponnahduslautansa kohti Evankeliumin mukaista etiikkaa ei siksi ollut niinkään sovinnaisessa etiikassa kuin itse katumuksessa. Se perusteellinen kääntymys, jonka syvä katumus sai heidän elämässään aikaan, saattoi johtaa heidät silmänräpäyksessä syvään rakkauteen Jumalaa, lähimmäistä ja koko luomakuntaa kohtaan, sillä se, joka saa paljon anteeksi myös rakastaa paljon (Luuk. 7:42–43). Jo tässä ajassa he alkoivat elämässään heijastaa Jumalan valtakuntaa. Näin heistä tuli mitä kirkkaimpia valoja maailman pimeyden keskelle. Tällaisia pyhiä ovat esimerkiksi Maria Egyptiläinen ja Mooses Etiopialainen.

Katumus kristillisen elämän perustana

Kristillistä etiikkaa on mahdotonta ymmärtää ilman käsitystä katumuksesta. Katumus on koko Evankeliumin alku. Kristuksen ensimmäinen opetus Hänen julistustyössään oli parannuksen teko (katumus, kääntymys) ja usko Evankeliumiin (Mark. 1:15). Parannus ja usko Evankeliumiin kulkevat aina käsi kädessä.

Uuden testamentin alkutekstissä katumukseen viittaava kreikan kielen sana *metanoia* merkitsee sananmukaisesti mielenmuutosta. Meidän tulee joka hetki tarkata itseämme ja kääntyä yhä uudelleen ja uudelleen kohti Jumalaa, sillä langennut maailma ja sen turmeleva vaikutus houkuttavat meitä yhä edelleen synnin ja himojen pauloihin. Nöyrä katumus on kristityn luontainen olotila tässä ajassa. Se on se sisäinen tila, joka tekee ihmisen avoimeksi Jumalalle ja Pyhän Hengen pyhittäväälle toiminnalle. Katumus ja sen kanssa kulkeva nöyryys ovat hyvä maa-perä, johon Jumalan sana voi upota niin, että se kantaa moninkertaisen sadon. Katumus on pohja, jolta voimme ponnistaa ylöspäin hengellisessä elämässämme. Juuri katumus asettaa ihmisen dynaamiseen suhteeseen taivasten valtakunnan kanssa.

Hengellinen eksytys ja aikamme farisealaisuus

Jos emme tunnusta syntejämme, jos emme edes tunnusta syntiä synniksi, ei meillä kuitenkaan voi olla aitoa katumusta. Toisaalta synti ja himot pukeutuvat mielellään houkuttelevaan vale-asuun. Siksi meidän on suoralta kädeltä hylättävä ajallemme ominainen ajattelu, jonka mukaan se, mikä tuntuu hyvältä, ei voi olla väärin. Muutoin joudumme hengelliseen eksytykseen. On kuvaavaa, että venäjäksi hengellistä eksytystä tarkoittava sana *prelest* viittaa maallisessa kielenkäytössä ihanuuteen ja viehätukseen.

Eräänä ajallemme ominaisena eksytyksen muotona on pyhyyden ja syntiin liittyvien käsitysten hämärtyminen. Pyhyyden ja katumuksen välisen dynaamisen suhteen vastaisesti on pyhyyden maailma haluttu tehdä ihmiselle helpommaksi lähestyä ja kohdata. Juuri tällä tavoin ajaututaan eksytyksen tielle. Kun käsityksemme pyhyydestä hämärtyy, katoaa sekä ymmärrys maailman moninaisesta turmelevasta vaikutuksesta että sisäinen tunne uskonnollisesta saastaisuudesta. Seuraavaksi häviää ymmärrys seksuaalisista synneistä synteinä ja näin me

vähä vähältä palaamme inhimillisen ajattelun ja sovinnaisen etiikan tielle.

Nykyajan farisealainen henki, kuten farisealaisuus kaikkina aikoina, pyrkii sovittamaan etiikan ja koko hengellisen elämän langenneen ihmisen ja maailman mittoihin. Tätä näkyä seuraten maallistunut aikamme on luonut uuden nurinkurisen moralismin lajin. Sen opetuksessa suurin synti on synnin kutsuminen synniksi ja halveksittavimpia ihmisiä ne, jotka yhä rohkevat varoittaa synnin vaaroista. Tällainen moralismi kääntää selkänsä pyhyttä kohti suuntautuvalla Kristuksen Evankeliumin etiikalle. Samalla se riistää monilta Jumalan lapseuteen kutsuulta aidon katumuksen ja sitä myöten pelastuksen, sen vertaamattoman aarteen, joka Kirkolla on heille varattuna.

Lopuksi

Maailma ymmärtää katumuksen kielteisenä asiana. Uskovalle katumus – Jumalan mielen mukainen murhe – on ilo. Meidän tulisi vaeltaa koko elämämme katumuksen hengessä. Meidän tulisi jatkuvasti nähdä oma syntisyytemme ja omat syntimme ja kuitenkin Jumalaan luottaen kääntyä ja kurottautua kohti täydellisyyttä, sillä ei sen vähempää kuin täydellisyyttä varten meidät on luotu (Matt. 5:48).

Aamun Koitto 2/2006